

Akadeemiline petturlus

Leida Talts

TLÜ professor

Kelly Kivisild

Tallinna Lepistiku Lasteaia-Algkooli õpetaja

Akadeemiline petturlus ehk rahvakeeli spikerdamine on Eesti senistes uuringutes äärmiselt vähe kajastamist leidnud. Spikerdamisest vesteldes ei näe pedagoogid, lapsevanemad ja õpetajad enamasti selle taga vildakaid väärtushinnanguid.

Et vastata vanemate ja ühiskonna kõrgetele ootustele, satuvad paljud õpilased koolis olukorda, kus nad hakkavad hea hinde saamiseks, õpetajate või vanemate rahulolu teenimiseks kasutama ebaeetilisi võtteid – valetama, spikerdama, kasutama kõrvalist abi kontrolltöö ajal, esitama kellegi teise tööd enda nimiga jne. Akadeemilise edukuse ületähtsustamine on tekitanud olukorra, kus pettuste kasutamist nähakse kui üht ellujäämisvõimalust kõrgete ootustega ühiskonnas. Viimastel aastatel on seoses gümnaasiumi riigeksamitega tulnud ilmsiks, et pettustes osalevad ka õpetajad, mis omakorda seab kahtluse alla pedagoogide eetilised töekspidamised.

Millest on tingitud akadeemiline petturlus koolis, mis igapäeva kõnepruugis on tuntud terminina *spikerdamine*? Kuidas suhtuvad õpilased valetamise ja pettustesse? Kuivõrd langevad kokku õpilaste töekspidamised ja käitumine? Millised on võimalused akadeemilist ebaausust vähendada? Need on küsimused, millele otsiti vastust 2006. aasta detsembris läbi viidud küsitluse põhjal ca sada Tallinna kooli 5.–6. klasside õpilastelt.

Akadeemilist petturlust käsitlevad uuringud

Püüdu saavutada hea tulemus ebaausal teel seostatakse kõikjal õpilaste väärtushinnangutega, kusjuures akadeemilise ebaaususe mõiste võib eri koolides ja kultuurides sisaldada eri alaliike. Siiski peetakse petmist enamasti ebamoraalseks. Mõned autorid käsitlevad petmist akadeemilises kontekstis kui ettekatsetatud osalemist petturluses. See on sama, kui võtta endale midagi väärtuslikku, kasutades ebaausaid võtteid. Õpilase ja kooli arusaamad pettusest võivad erineda, mistõttu on oluli-

ne, et nii õpilased kui ka õpetajad mõistaksid reegleid ühtmoodi.

K. L. Blakenshipi ja B. E. Whitley (2000) uuringu tulemused lisasid senistele pettusvormidele ühe täiesti uue: petturlike vabanduste kasutamine, et saada lisa-aega tööde kirjutamiseks ja esitamiseks. Samas kinnitab teine uuring, et õpilased, kes kasutasid petturlikke vabandusi, kasutasid oma töödes sagedamini keelatud materjale kui need, kes esitasid tööd õigeaegselt (M. Roig ja M. Caso 2005). Vabanduste kasutamine annab õpilastele eelise ja pole aus kaasõpilaste suhtes.

Viimaste aastate uuringud on näidanud, et plagiaati esineb sama palju või isegi rohkem kui spikerdamist kontrolltööde ajal. Plagiaat on uurija J. Wilsoni (2001) arvates suurenenud just Interneti laia leviku tõttu – lihtne on kopeerida materjali Internetist ja esitada töö oma nime all. Mõnel juhul nähakse vaeva teksti töötlemise või mugandamisega, kuid sageli ei vaevuta sedagi tegema.

On ka seisukohti, mis ei ole spikerdamise suhtes karmid. Näiteks on uurija B. E. Whitley (2001) kirjeldanud spikerdamist kui „akadeemilist oskust, mis on õpilastele sama tähtis kui lugemine, kirjutamine ja matemaatika”. Arvatavasti võib siin siiski kindla piiri tõmmata abimaterjali oskusliku kasutamise, kui see on lubatud, ja salajase mahakirjutamise vahele. Esimene neist on vajalik, et tänapäeva infomahus edukalt toimida, teine aga reeglitest üleastumine.

Põhjused

Õpilaste käitumine on oluliselt mõjutatud nende ettekujutusest ühiskonna eetilistest normidest, mis väljenduvad koolis õppekeskkonnas ja kooli poliitikas. Et vastata ühiskonna „ideaalidele”, on paljud õpilased sunnitud/nõus petma. Õpi-

laste seas üllälevinud akadeemilise petturluse üks põhjus võib olla ka see, et Eesti hariduses on liiga palju päheõppimist ja vähe mõtlemise arendamist. Liiga vähe kasutatakse õpivorme, mis võimaldavad arendada väljendus- ja arutlusoskust, on kirjutanud Margit Sutrop. Oluliseks teguriks saab õpetaja isik, kuidas ta suudab ainet õpetades anda edasi väärtushinnanguid. Ka koduste ülesannete suur hulk soosib pettusi.

Ühiskonna surve olla edukas on tüüpiline suurele osale maailma arenenud riikidest, Eestis on see aga võimendunud viimase 10–15 aasta jooksul seoses valikuvabaduse ja võimaluste plahvatusliku kasvuga.

C. Simpson (2006) on kirjeldanud järgmisi akadeemilise ebaaususe põhjusi, mis on ülekantavad ka Eesti ühiskonda.

1. Vanemate, kooli ja ühiskonna tugev surve, et laps saaks heasse kooli. Õpilaselt nõutakse parimaid hindeid, et ta saaks jätkata õppimist „parimas” keskvõi üliskoolis.

2. Ühiskonna surve, mis sunnib olema edukas ja rikas.

3. Vanemate ja õpetajate ebaeetilise käitumise eeskujud. Nt ignoreerivad õpetajad pettureid, kuna „ta vähemalt proovis”, „tal on mõjukad vanemad” või „sellest pole vaja probleemi teha ja pabereid määrada”.

4. Vanemad ostavad ja annavad õpilastele kõige uuemaid tehnoloogilisi esemeid, et lapsel oleks „lahe”.

5. Õpetajad ei tea, kuidas täpselt käib Internetist tsiteerimine.

6. Õpetajad kasutavad oma töö lihtsustamiseks vastusevariantidega töid, mitte mõtlema panevaid ülesandeid, mida pole nii lihtne kopeerida.

7. Õpilastel pole eetilist eeskujut kodu. Rusikareegel pole „ära tee valetsi”, vaid „ära jää vahele”.

Oluline roll on õpetajal – paljud õpilased väidavad, et osa õpetajaid ei hooli ega huvitu üldse pettusest. Jälle tuleb esile kaksikmoraal: räägitakse, et ei tohi petta, aga teo puhul ei reageerita. Sellega antakse noortele vale signaal ja kinnitatakse tõdemust, et reeglid alati ei kehti.

Kui õpilane satub keskkonda, kus pettusi ei taunita, võib temagi peagi hakata petma, kuna see kuulub selle kooli õppimiskultuuri juurde. Õpilased petavadki sel juhul rohkem, kui teised seda ei tauni või see on klassile omane. Petmise suurt esinemissagedust võib põhjendada tänapäeva ühiskonna suure tolerant-susega ebaaususe suhtes, kuid samas loovad koolid ise ohtralt petmisahvat-lusi. Tugev konkurents soodustab pet-tust – teatud momendist alates muutuvad kõik vahendid heaks, et saada pa-remat kohta ühiskonnas, nagu on kirju-tanud Voldemar Kolga.

Õpilaste suhtumine akadeemilisse petturlusse

Alljärgnevalt esitame oma uuringu alusel lühiülevaate õpilaste suhtumisest aka-deemilisse petturlusse (vt K. Kivisild. Aka-deemiline petturlus kui eetiline probleem koolis. Magistritöö, 2007. TLÜ kasvatus-teaduste teaduskonna raamatukogu).

Enamik õpilastest arvas, et valetami-ne õpetajale on lubatud juhul, kui ko-dune töö on tegemata, kontrolltööks õp-pimata või kui õppevahendid on kodus, eriti kui sellest sõltub hinne. Näiteks märkis üks poiss, et „koolis võib valeta-da siis, kui sellest sõltub aastahinne”, ning teine poiss tõdes: „Et näiteks kui jätsid kodused ülesanded tegemata ja töövihik jäi koju, siis ütles, et ma tegin ära, aga mul jäi töövihik koju.” Veel lisas üks poiss: „Valetada ei tohikski, aga kui vanemad küsivad, kas on õpitud, siis võib valetada, et on, tegelikult aga ei ole.” Õpilased kasutavad koolis sageli valesid selleks, et pääseda karistusest.

Head hinnet sunnivad väärtustama vanemate ja õpetajate kõrged ootused akadeemiliste saavutuste suhtes. Vane-mate rõhk headele hinnetele paneb aga osa õpilasi olukorda, kus nad peavad hakkama oma halbu hindeid varjama, sest ei taha saada karistada ning samas vanematele pettumust valmistada, või petma, et saada häid hindeid.

Õpetajale oli valetanud 68% vastanu-test, et nad unustasid kodutöö koju, kuid

tegelikult jätsid selle tegemata. Poisid on selles osas suuremad petturid – ko-guni rohkem kui kolmveerand poistest tunnistas sellise vale kasutamist.

Spikerdamist ei poolda mingil juhul umbes veerand poistest ja veidi üle küm-nendiku tüdrukutest. Nende tulemuste põhjal võib väita, et tüdrukud suhtuvad spikerdamisse sallivamalt kui poisid.

Populaarsemad spikerdamise põhjused:

- 1) soov saada hea hinne;
- 2) õppimata jätmise eri põhjustel;
- 3) oma teadmiste kontrollimiseks;
- 4) ei jäänud meelde või on meelest läinud;
- 5) ei oska või töö on liiga raske.

Lisaks nimetati veel: „kuna ei ole viit-sinud õppida ja vanematele loevad vaid hinded”; „õpitud polnud mingit seost”; „kuna puudusin ja ei teadnud eriti selle teema kohta”; „kuna olin hooletu ja ei kirjutanud päevikusse”; „ei viitsi õppida”; „ei tahtnud halba hinnet”.

Nii poistel kui ka tüdrukutel on esiko-hal soov saada häid hindeid. Mitme näi-te põhjal saab kinnitada, et paljudel juh-tudel on selle taga vanemate surve. Nii poistel kui ka tüdrukutel on populaar-suselt teisel kohal õppimata jätmise või unustamine.

Vastusest selgub ka, et tüdrukud spi-kerdavad pigem seetõttu, et mõni fakt on meelest läinud või enda kontrollimiseks. Poiste puhul on oluline põhjus ka liiga keerukas töö, mille tõenäoline põhjus on puudulik ettevalmistus tunniks. Veel on märkimisväärne soov pälvida teiste õpi-laste tunnustust ja paista välja parem, kui tegelikult ollakse.

Õpilaste ettepanekud spikerdamise ennetamiseks

Tüdrukute arvates on võimalik spi-kerdamist vähendada, kui ● õpid kor-ralikult: kuulad tunnis ja õpid kodus roh-kem; ● õpetajad kordaksid tunnis roh-kem tööks ja aitaksid õpilasi töö ajal, kui õpilane seda vajab; ● õpetajad oleksid mõistlikumad ja tase oleks pisut ker-gem; ● õpetajad annaksid õppimiseks rohkem aega; ● õpetajad õpetaksid nii palju, et ei oleks vaja spikerdada; ● õpe-taja teeks õppeaine huvitavaks; ● õpe-tajad teeksid vähem töid; ● õpetaja kõn-niks töö ajal ringi ja jälgiks õpilasi; ● õpetaja ei oleks arvuti taga, kui on kont-rolltöö; ● ei olegi võimalik vähendada.

Poiste arvates on võimalik spiker-damist vähendada, kui ● õpetaja õpe-tab hästi; ● teha tunnis kaasa ja kodus rohkem õppida; ● kodus oleks vähem tööd teha, koolis rohkem õpiks; ● kodus ei jäetaks midagi õppida; ● klassides oleksid videokaamerad; ● õpetaja liiguks klassis rohkem ringi ja jälgiks; ● pärast tööd kontrollitaks õpilaste käsi ja pina-leid; ● tehtaks vähem töid; ● tööd oleksid lihtsamad; ● kõik asjad pandaks laualt ära; ● selle eest karmimalt karistataks; ● õpetajad ei ütleks, kui töö tuleb.

Õpilaste vastuseid analüüsesid sel-gub, et nad näevad pettuste vähenda-mises rolli nii endal kui ka õpetajatel. Õpilased leiavad, et kui nad rohkem õpiksid ning õpetajad paremini õpetak-sid ja neid tööde ajal pingsamalt jälgik-sid, oleks võimalik akadeemilist pettur-lust tunni ajal vähendada. Tüdrukud leidsid, et enam saab spikerdamist vä-hendada just õpetaja, parandades oma käitumist, näiteks „õpetaja ei tohiks ar-vuti taga olla, kui on kontrolltöö” või „kui õpetaja õpetaks piisavalt, ei oleks vaja spikerdada”. Poiste puhul domineerib ar-vamus, et töid võiks olla vähem ja kodus võiks vähem õppida jääda. Nende ar-vates aitaks spikerdamist vähendada, kui õpetajad kontrolliksid õpilaste käsi või klassides oleksid videokaamerad.

Spikerdamise peamine põhjus on soov saada häid hindeid. Rohkem kui kolmveerand küsitletud õpilastest väitis, et nende klassis spikerdatakse. Vas-tuste põhjal saab järeldada, et tüdrukud on suuremad petturid kui poisid – nad spikerdavad rohkem ning aitavad pois-test enam teiste pettusele kaasa. Sama-oskab enamik õpilasi akadeemilise petturluse leevendamiseks teha ettepa-nekuid, millised oleksid õpilaste ja õpe-tajate võimalused vähendada pettust. Jääb loota, et kui muutub õpilaste õppi-miskultuur, muutub ka suhtumine pet-tumisse. Akadeemilise petturluse vähen-damiseks peaks eelkõige tegelema sel-le ennetamisega, mis eeldab suuremat panustamist väärtuskasvatuse.